

Nazorovi *Krvavi dani* u kontekstu hrvatske historiografske fikcije

Ivan Bošković
Filozofski fakultet u Splitu
University of Split, Croatia

UDK: 821.163.42.09 Nazor, V.
Izvorni znanstveni rad
Original Refereed Article

Sažetak

U književnom djelu Vladimira Nazora najmanje se spominju romani.. Pisani u različitim vremenima, romani tematiziraju probleme kojima je bio stvaralački obuzet. Roman *Krvavi dani* vezan je za Nazorov boravak u istarskoj sredini i svojevrsni je odgovor na talijanska iredentistička presizanja. Pisan je u tradiciji historiografske fikcije s elementima šenoinskoga i pučko-popularnoga tipa koji u hrvatskoj književnoj praksi ima zavidan odjek i recepciju.

Ključne riječi: istarska tema, historiografska fikcija, šenoinski roman, pučki roman, nacionalni didaktizam

1.

U više od pedeset godina stvaranja i djelovanja, bogatstvo i raznolikost književnog djela Vladimira Nazora (Šicel, 1978: 227) ogleda se u tematskim, književno-stilskim, žanrovskim, ideološkim i drugim kompleksima. U djelu različita žanrovskog sustava (lirika, epika, roman, putopis, kritika, esej, rasprava, literarna marginalija...), namjene (djeca, omladina, odrasli) i statusa (trivijalno, visoko), kritika je ustanovila različita opredjeljenja i stilske odrednice, od hrvatske moderne, međuratnih *izama*, angažirane književnosti do socrealističke i agitpropovske poetike; od monumentalizma hrvatske moderne i *mitologizacije nacionalne prošlosti* pa sve do *dekoriranja politike jugoslavenskih komunista* (Kravar, 1999). Kao način razdiobe opsežnog djela u književnim se pregledima navodi i podjela prema mjestima u kojima je boravio (Zadar, Istra, Brač, Zagreb...) budući da je svako boravište oprimjereno značajnim brojem stranica. Iz današnje se perspektive može reći da u svemu Nazor nije uvijek bio i sretne ruke, poglavito jer takvo „podilaženje“ nije uvijek dosegalo primjerenu izvedbu. U djelu su zato primjetne oscilacije od *početničkih radova* (Rados, 2003) do onih visokih dosega, ali i *stranice s naivnim i literarno potrošenim gestama* (Kravar, 1999) kojima je dovodio u pitanje status ponajznačajnijega hrvatskog književnog imena. U ovom radu nas zanima Nazorov roman *Krvavi dani*, vezan uz njegovu istarsku, pazinsku životnu dionicu. Kao što je poznato, roman je

objavljen 1908. godine, i to samo jedanput za života. Posrijedi je (historiografska) proza u kojoj je Nazorova osjetljivost za nacionalnu sudbinu istarskog čovjeka našla mjeru u fikciji šenoinskoga koncepta i poruke.¹ Premda je riječ o praksi koju se u dominaciji modernističkih tendencija i u hrvatskom literaritetu može okarakterizirati retrogradnom², i u Nazorovu djelu i u hrvatskoj todobnoj književnosti roman ne djeluje anakrono. Osim na djela sličnoga predznaka koja se u tom vremenu objavljuju (Deželić st., Ogrizović, Devčić, Mayer, Car Emin, Nehajev...), svojom skromnom vrijednošću roman se uklapa u svjetonazor stilskog pluralizma hrvatske moderne s *mitologizacijom snage naroda* (Gjurgjan, 2009) kao jednim od ideologema. U razumijevanju romana stoga vrijedi podsjetiti na okolnosti u kojima je nastao, a koje su i njegova motivacija i zalag njegova evidentnog nacionalnog didaktičizma.

1.1

Kao što je poznato, u Istru, u Pazin je Nazor došao 1903. godine nakon kratkotrajnog zadarskog boravka. U istarskoj sredini, u kojoj su se prelamali i prožimali različiti utjecaji – *mediteranstvo*, *slavenstvo* (*hrvatstvo*) i *talijanstvo* – Nazor je drugo-vao s istaknutim ličnostima hrvatskoga kulturnoga i društvenoga života, Carem Eminom, Nehajevim, načelnikom Kureličem, narodnim zastupnikom Trinajstićem, zacijelo i sa značajnim ljudima Crkve koja je, kako izvješćuje Bratulić (Bratulić, 1995), imala presudnu ulogu u očuvanju hrvatstva Istre. Nazorov boravak u istarskoj sredini podudara se, što ističe i književna historiografija (Mihanović, 1976; Žeželj: 1973) s neprikrivenim talijanskim iredentizmom. U pjesniku sveslavenske osjećajnosti, u koju je ugrađen i hrvatski nacionalni identitet (Paščenko, 2006) to je izazivalo jak otpor i poticalo ga da pomogne narodu. Da takav Nazorov angažman nije mogao proći nezapaženo Mihanović argumentira bilješkom talijanske policije u kojoj stoji: *Bio je tada poznat kao vatreni nacionalist i prototalijanaš (...)*. Nazorove su pjesme prožete duhom hrvatskoga rodoljublja. Najradije obrađuje sadržaje iz hrvatske prošlosti, borbe s Republikom Venecijom (Rim, 12.III.1942.); (...) U spomenutoj knjizi *Hrvatski kraljevi*, izdanoj 1912. nastojanjem MH i Matice dalmatinske, Nazor je osobito napadački i uvredljivo usmjeren protiv Republike Venecije, koje na više mjesta naziva *psi*, *nasilnici*, *vjerolomci*, itd.³

U okolnostima izravnih iredentističkih istupa talijanskih političara Nazor je, premda osvjedočeni pjesnik modernist, i na književnost gledao kao na sredstvo pomaganja narodu u očuvanju nacionalne egzistencije. Stoga je obilazio Istru, sustavno proučavao njezinu prošlost, legende i predaje, vjerovanja i duhovno blago, nalazeći u njima trajne znakove nacionalne samobitnosti i žilavosti hrvatskoga čovjeka. U želji da je približi običnom čovjeku i da mu bude poticaj, ta se baština

1 Ogrizović piše da su "*Krvavi dani* istarsko *Zlatarovo zlato*, prvi roman o istarskoj prošlosti". Vidi: Milan Ogrizović (m.o.), *Krvavi dani*, "Književna smotra" IV/1908., br.1, str.20.

2 Usp. Slobodan P. Novak, *Povijest hrvatske književnosti*, knjiga II, Marjan tisak-SD, Split, 2004., str.188.

3 Prema Mihanović, 1975: 40.

sa svojim junacima i sadržajima nudila njegovoj pripovjedačkoj imaginaciji kojoj je najprikladniji medij bio povijesni roman šenoinskoga i pučko-popularnoga traga, tako blizak iskustvu i potrebama običnog čitatelja.

1.2

U hrvatskoj književnosti povijesni roman ima bogatu i plodnu tradiciju. Uz Šenin kanon koji svoju otpornost u brojnim modifikacijama očituje i danas, vrijedi to i za bogatu tradiciju namijenjenu čitatelju odgojenu na kulturi narodne baštine, pučkih kalendara i romana u svescima. Svojim narativnim konstrukcijama i nacionalnim ideologemima s kršćanskom moralnom tendencijom, ta je tradicija - znakovita i brojem imena i brojem naslova - zadovoljavala potrebe šireg kruga čitatelja postrance zahtjeva visoke književnosti. Mnoštvo je razloga iznimnoj recepciji povijesnog romana u hrvatskoj književnosti. Uz mogućnosti prilagodbe različitim funkcijama i koncepcijama povijesti, Nemeč naglašava da dio *omiljenosti* (Lasić, 1965) povijesnog romana treba gledati i u specifičnim prilikama hrvatskoga naroda da *neprekidno ispituje i potvrđuje ideju nacionalnog identiteta i slobode*. (Nemeč, 1995: 7-40). Naime, kao pisac naroda s *produljenom poviješću* (Braudell), hrvatski je pisac u povijesnim zadatostima često tražio odgovore na pitanja (svoje i) narodne sudbine. Uz Šenu koji je odgojio brojne sljedbenike i poštovatelje, koji je u povijesti vidio sredstvo odgoja i školu rodoljublja, drugi su u njoj nalazili analogije suvremenosti ili su joj namijenili ulogu književnog junaka. Ne smije se pri tome zaboraviti ni činjenica da je povijesni roman najlakše korespondirao s velikim dijelom čitateljske publike. Inzistirajući na povijesnoj autentičnosti i na junacima s moralnim i nacionalno visokim zadaćama, čitateljima je bio privlačan i svojom „događajnom shemom“ s motivima spletki, dvoboja, zamki, izdaja i na kraju, sretnim završetkom i pobjedom glavnog junaka u kojemu su objedinjeni svi interesi i težnje narodne zajednice.

U ovakvom ozračju treba promatrati i pojavu Nazorovih *Krvavih dana*.

2.

Roman *Krvavi dani* sastavljen je od 18 poglavlja više povezanih istarskim, vremensko-prostornim koordinatama nego sudbinom glavnoga junaka. S uporištem u povijesnoj osobi Ivana Sinkovića (po svemu sina sestre Petra Kružića, koja se nakon suprugove smrti udala za Mihovila Tunzlera, lupoglavskoga kapetana čiji je grad bio središte vojnih djelovanja protiv mletačkih posjeda), zamišljen je kao putovanje u svrhu organiziranja obrane habsburškoga dijela Istre od mletačkih napadaja.

Roman započinje opisom labinske i plominske gore koji otkriva mitske zanose pjesnika *Slavenskih legendi* i *Hrvatskih kraljeva*. U takav ambijent, u

pozadini „krvavoga“ uskočkoga rata 1615.-1618., Nazor dovodi svoga junaka. Karakterizirajući ga, u duhu pučke pripovjedačke tradicije, „mladim delijom“, analepsom otkriva da je riječ o uskoku Ivanu Sinkoviću koji se nakon herojstava protiv Turaka i Mlečana vratio u rodni kraj kako bi pomogao narodu; namjera mu je stvoriti savez za obranu istarske zemlje protiv neprijatelja pa stoga obilazi mjesta i njihove istaknutije poglavare i gospodare.

Već na prvom susretu Nazorov junak shvaća da to neće biti nimalo lak posao. Način i mržnja kojom je vitez, u narodu nazvan Psoglavac, udario i mučio svoga kmeta i njegovu ženu otkrio mu je težinu kmetskoga položaja. To ga, međutim, uvjeren u potrebu i plemenitost svoje misije, neće pokolebati pa odlazi kod drugog plemića gdje mu se posvješćuje činjenica da mučenja nisu pojedinačni i slučajni ekscesi nego praksa i gotovo uvriježeni način ponašanja gospodarova prema kmetu, što povećava njegovu skepsu u uspjeh, poglavito nakon što ga uznemiri slika udaranja djeteta koje se drznulo baciti kamen na gospodarova psa koji ga je ugrizao:

Dijete je jaukalo i otimalo se iz grofovih ruku. Kroz rasparane gaće viđao mu se na mršavom bedru krvav ugriz, iščupane kose grdile mu lice mokro do suza:dječak se previjao i grčio, hvatajuć se za slabine o koje ga grof nogama lupa; čopor pasa lajao je oko njih. I majka baci se kao luda između grofa i sina; mahala je rukama i bjesnila kao vučica (Nazor, 1995: 28).

Posebno su ga se dojmile grofove riječi: *Bez batine i tamnice nemaš od njih ništa* (Nazor, 1995: 44).

S mišlju kako je s takvima uzaludno govoriti o savezu protiv Mlečana te nakon što je upoznao groficu Kleliju, Nazorov junak odlazi do „posljednjeg luteranca“. Kod njega upoznaje i Stjepana Konzula koji, nakon mučnoga skrivanja od inkvizicije, grofu donosi hrvatski prijevod Svetoga pisma, da bi – ispunivši svoj zavjet – umro!

Iako razočaran i rastužen ponašanjem plemića, gledajući divote Istre

(Samostanska zvona zazvone podne. Zvonjava se prosu sjenokošom i dragom naokolo i zatitra, milozvučna i skladna čistim jesenjim zrakom nad vodama i šumicama. I zazvoni u čepiću, i zazvoni u Kršanu, i zazvoni u Šušnjevicu, u Kozljaku, u Brdu, u Pićnu i u osam-ljenim crkvicama na bližnjim brežuljcima. Zvučni se valovi zatalasashe jedan prema drugome, stigoše se nad Jezerom, složiše se u zbor mjedenih glasova: neki mukli i duboki, drugi srebrni i visoki. Brujalo ne naokolo po dragama, a skladna harmonija ječila je zvonko, brenčala je svečano nad onom zelenom kotlinom.) (Nazor, 1995: 44).

u Ivanu je rasla misao da zagospodari istarskom zemljom, da tuđinska vlastela ne pazare našom zemljom, našim dušama, našom krvi i našim znojem, nego da je

hrvatski kmet zavoli i diči se svojim narodnim gospodarom kako bi *procvjetala u miru i dobroti* (Nazor, 1995: 44).

Od tog nauma Ivana nisu mogla udaljiti ni upozorenja dobronamjernih, ni ranjavanje jednog od njegovih pomagača, pa ni činjenica da je dospio u tamnicu, iz koje ga izbavlja djevojka Margareta, kasnije njegova žena, čiji će ga križić spasiti u najtežim trenucima opasnosti i iskušenja. Ivan i dalje ustrajno pohodi istarska mjesta, upoznaje grofa koji nemogućnost ubiranja poreza namiruje požudom za mladim djevojkama; susreće se s groficom koja se u njega zaljubljuje i koja, mučena ljubomorom, priprema zamku kako bi mu se osvetila, a sluša i potresne ispovijedi župana izloženih napadima lokalnih moćnika, palikuća, otpadnika i pljačkaša koji zagorčavaju ionako nepodnošljiv život istarskog čovjeka.

Vrativši se u rodni Lupoglav Ivan, iako rastužen onim što je na putovanju vidio, nije zdvajao. San o „oslobođenju lijepog i plodnog kraja iz ruku tuđinskih vlastelina“ postaje pokretački motiv svih njegovih postupaka, k tome potican mišlju na djevojku koja ga je spasila iz tamnice; saziva sastanak župana na kojem ga kmetovi, premda im je život nepodnošljiv

(morao je po dva puta kopati, orati, branati, kositi, vršiti na vlastelinovu imanju i gnojiti gospodarevu zemlju; morao je još pratiti gospodu u lov, nositi pisma po Istri...goniti mu ljetinu k moru i na tržište, a sol, vodu i drva u dvor; ..kmeti su bili dužni pomagati ga u lovu, tjerati hajku, te hraniti njega, sluge i pse mu.) (Nazor, 1995: 86)

dočekuju nepovjerljivo i s mišlju da će ih prevariti.

Sukladno događajnoj shemi karakterističnoj za povijesni roman šenoinskoga i pučko-popularnoga tipa, Nazor radnju dinamizira nizom motiva i narativnih postupaka. Jedan od motiva je i pismo ljubomorne grofice kojim ga namamljuje da je posjeti jer se kod nje nalazi djevojka koja ga spasila. U želji da sazna o čemu je riječ Ivan odlazi na put, prilikom kojega upada u *zamku* i biva *ranjen*

(Hitci iz pušaka bijahu uzbunili mjesto i nekoliko je momaka Krste Mosconija brzalo pred boljunskim župnikom Ivanu u susret. Sinković učini još nekoliko koraka i sruši se na zemlju. Iz rane na prsima tekla mu je krv. Žestok oganj gorio mu je u žilama) (Nazor, 1995: 89),

a liječi ga djevojka-spasiteljica, zbog čega od pripovjedača zavrjeđuje atribuciju *zatočnika slabih žena* (Nazor, 1995: 103). Pri tome dobiva i križić (motiv čarobnog predmeta) koji će mu biti znak/putokaz u kušnjama kojima je izložen. U razvoju radnje djevojka će postati razlog grofičine ljubomore i osvete kojom će zagorčati život junaka i radnju usmjeravati njezinu dramatičnom raspletu.

Drugi je motiv u razvoju radnje „osveta nevinosti“. U funkciji ideološkog karakteriziranja likova i s uporištem u opreci *mioni*, pri čemu su *mi* najčešće nositelji autorovih ideoloških stajališta te stoga opisani atributima dobrote, vjernosti, odanosti zemlji, kršćanskoj vjeri, a *oni* nositelji tuđinskog i neprijateljskog i narodu neskloni, gradi sliku herojske djevojke koja ubija požudnog starca nakon što je oskvrni:

Otac možda mrtav, kuća izgorena, ona oskvrnjena. Začu jače hrkanje i pogleda svog krvnika. Val mržnje i bjesnila dignu se najednom iz dubine djevojčina srca. I Katica Stanković, nećakinja doseljenog uskoka Juriše, skoči stolu, stisne gvozdeni kandelabar i pusti ga silom na barunovo čelo. Vlastelin đipnu, sjedne, razrogači oči, zakrči i sruši se mrtav nauznak. Nešto sivo i krvavo poteče iz otvorene lubanje na bijele dušeke (Nazor, 1995: 101).

Slijedom rasporeda sadržaja romana čija dinamika slijedi putovanje glavnoga junaka, Nazorov Ivan posjećuje Belaj. Na putu posjećuje i groficu koja ga razgovorom pokušava zavesti. Premda joj ne skriva kako voli drugu, svojim riječima i dražima ona ga pokušava vezati uz sebe, iz čega Ivana izbavlja darovani Margaretin križić. Evo slike kojom to pripovjedač izražava:

Nešto toplo strujaše mu cijelim tijelom, smučivaše mu glavu i golicaše ga ispod kože. Moćna sila vukla ga usprkos njegovoj volji k onoj sireni koja mu otkrivaše svoje ljepote, bijele kao alabastar, mirisave kao ruža i dunja, i zvala ga k sebi neopisivim posmijehom na poluotvorenim ustima sličnim škrinjici rubina. Htio je upravo da posrne na ženu i digne u naručaju, kad najednom postavi nesvjesno ruku na grudi i osjeti pritisak onog malog križića djevice margarete. Ivan se prenu kao iz sna, skoči k vratima, otvori ih i pobjegne hodnikom i stubama u tamno dvorište (Nazor, 1995: 107).

Motiv *čarobnog predmeta* koji junaka spašava od napasti, karakterističan za pučku predaju i bajku, u razvoju radnje poveznica je s motivom *čarobnog napitka* koji odgađa kraj romana. Naime, nakon što Ivan odbija njezinu ljubav, grofica Klelija se povlači, a nakon nekog vremena odlazi u Trst. Sukladno zakonima pučkog pripovijedanja, vješto i brzo preskačući vremena i ne obazirući se na logiku u razvoju radnje, u Trst pripovjedač dovodi i Ivana, sada već zaručena za Margaretu, i njihov susret „dogovara“ prilikom vjenčanja grofičine kćeri. Činjenica da su izbjegli taj susret groficu posebno razljuti, a istovremeno - s uporištem u trivijalnoj književnosti - počinje djelovati i „ljubavni napitak“. Međutim, umjesto da ozdravi grofica obolijeva pa poziva Ivana da je posjeti. Nakon što je iznova odbije, ona mu najavljuje osvetu, što je novi motiv u dinamiziranju radnje.

Glavnu radnju, vezanu za ostvarenje Ivanove odluke, nakon što ju je rekvizitima pučko-popularne književnosti dostatno zapleo i običnom čitatelju učinio zanimljivom i privlačnom, Nazor dograđuje interpolacijom iz koje se doznaje da tuđinska gospoda svakovrsnim nasiljem nastoje nametnuti još gore i teže namete, što potiče nekoliko uskočkih napada u kojima sudjeluje i Ivan. U jednom od napada, u kojem su Mlečani poraženi i u kojem je, ne krije pripovjedač, *Plomin ušao u naše ruke*, Ivan, čiji se plan da *radi za boljitak naše zemlje* počeo ostvarivati, biva ranjen. Želeći postati *prvi u austrijskoj Istri* (Nazor, 1995: 162), Ivan ide i dalje u realizaciji svoga nauma. No da to neće biti lako, pisac – u skladu s rekvizitima žanrovske prakse kojom se koristi – apostrofiraju da je on *još mlada stabljika koja se može lako prelomiti* (Nazor, 1995: 168), što u zbivanje iznova uvodi ljubomornu groficu. Kako bi Ivanu napakostila i zagorčala, svojom ljubomorom ona pokreće radnju iz koje doznajemo da je kupila jedno imanje koje je namjeravao Ivan, da u spaljenom gradu grof Psoglavac nije stradao, da traži savezništvo od Mlečana za što koristi u fratarsko odijelo *prerušena* grofa. Taj je motiv u dinamici romana osnažen nekolicinom zanimljivih prizora, a završava – predvidljivo – grofovom razotkrivanjem i bacanjem u tamnicu iz koje opet, sukladno žanrovskim zadatostima, predvidljivo, uspijeva pobjeći.

Shodno ovakvom tipu književnosti, spletke će iznova dinamizirati roman i pokrenuti njegovu radnju u smjeru raspleta, a uz događaje ratom zahvaćena područja pripovjedač u njega uvodi i motiv *sina razmetnoga*, Ivanova polubrata Mihovila. Nakon što je svojim nedoličnim ponašanjem i dugovima obitelji nanio mnogo zla, Mihovil se u raspletu radnje, podgovoren od Ivanovih neprijatelja, vraća kući saznajući za novac koji mu je ostavila majka. Pokajavši se i od starice izmolivši oprost (Nazor, 1995: 219), što ju je, kako kaže pripovjedač *usrećilo* (Nazor, 1995: 220), uskoro nastupa (lažni) obrat; bježi s ukradenim novcem.

I kada je izgledalo da je pripovjedač radnju doveo vrhuncu, kao dobar poznavatelj zakonitosti prakse kojom piše, Nazor (svjesno) odgađa rasplet uvodeći u radnju opet ljubomorno bolesnu groficu. Shvaćajući sve više da je za Ivanovu lošu sudbinu i pogibelj kriva ona, grofica moli kmeta da je odvede do njega. U slici osnaženoj atributima epskih bojeva iz klasične lektire, grofica u zadnji čas uspijeva spasiti Ivana

(... i borba započe krvava i ljuta u sjaju požara i luči koje su letjele amo-tamo. Gonili su se gore i dolje. Gušili su se šakama, boli nožem, sjekli mačem, udarali kamenjem. Snažan i mrk Arbanas obori jataganom uskoka i navalio bez oružja na Lupoglavskoga. Sinković bijaše potrošio prah i prelomio mač na mletačkoj kacigi. I ona se dva čovjeka uzrogaše pred nekom visokom liticom nedaleko zublje, usađene u zemlju. Arbanas pritisne jednom rukom izmučenog Ivana o liticu, a drugom digne u zrak oveći kamen da ga svom silom spusti na plemićevu glavu. Ali netko skoči iz sjene iza hridine i ispali pištolj u Arbanasovu sljepoočnicu. Plaćenik se sruši kao ustrijeljen munjom.

U sjaju zublji ugleda Lupoglavski groficu Kleliju. Žena ga promatraše sva uzrujana i blijeda s ispaljenim pištoljem u ruci. Gledala ga kao u polusnu velikim modrim očima i tepala mu drhćućim glasom: "Ivane, junače ti moj dragi!") (Nazor, 1995: 228)

i tako se iskupiti za počinjeno zlo.

Posljednje poglavlje romana je rasplet svih njegovih predvidljivih narativnih činjenica. Osim što je u ratu spaljeno i uništeno sve, Ivan uviđa da ga je "preobraćeni" polubrat opljačkao, dok grofica – još jedna od fatalnih žena hrvatske književnosti – na kraju umire, pomirena s činjenicom da je krivac za sva nedjela, ali i da je Ivana uvjerala u iskrenost svoje ljubavi.

Epilog podastire rasplet *velike* povijesne priče; između Mlečana i Austrije sklopljen je mir; pićanski biskup na putu do Ivanove kule sluša priču kmeta Dobrile o tome kako je ubio grofa, od tuge i boli poludjeli otac čeka baruna-silovatelja da mu se osveti, dok Ivan, razočaran zbog izdaje i neuspjeha, najviše zbog smrti svojih uskoka, umire na rukama najmlađe od četiriju kćeri i sa spoznajom da je *istarska zemlja natopljena uskočkom krvlju*.

3.

Posredovan govorom stereotipnih dinamičkih motiva, ovakav kompozicijsko-fabularni ustroj romana ne ostavlja dvojbe da je Nazor oponašao model historiografske fikcije (i) šenoinskoga (i) pučko-popularnoga predznaka s narativnom predvidljivošću i linearnošću kao dominantnim karakteristikama. Svojom zadatošću – autentizacijom povijesnog vremena, s junakom poniklim iz naroda kao nositeljem najplemenitijih i naglašeno nacionalnih zadaća, u kojem su sadržani ideologemi i mitologemi nacionalne sudbine – taj je, dominirajući šenoinski model, s njegovim pučkim i popularnim izvedenicama, čitatelju pružao široke mogućnosti identifikacije. Upravo je zbog toga Nazor, po ugledu na pisce istoga/sličnoga svjetonazora, za svoga junaka izabrao čovjeka čvrstih karakternih osobina, k tome i plemenita porijekla dokazana u obrani nacionalnih interesa. Nazorov Ivan Sinković, opjevan u narodnoj pjesmi i sačuvan u narodnom pamćenju, svoje porijeklo vuče iz plemenite loze Kružićevih, izravno od onih dokazanih u borbi protiv Turaka *Slavni rođak Krušić bi mu primjerom kako se mora raditi, trpjeti, a do potrebe i poginuti* (Nazor, 1995: 8). U Nazorovu se romanu „mladi delija“ (mladi plemić, mladi vitez...) na majčin poziv vraća kući nakon „više godina u ratovanju protiv Mlečiću i Turčinu“ kada je vidio „kako tuđinci zlorabe i muče njegov narod“, u vrijeme kada su se nad rodnom „Istrom kupili crni oblaci“. Evo riječi kojima pripovjedač motivira Ivanov povratak:

I mladi se plemić zanese od pustoga milinja i ushita. – Lijepa li si, gizdava Istro, slatka majčice naša! Oj, krasna li si zelena raška

dolino, ti biserna čaša koju Bog stvori i nakiti najljepšim draguljima eda se u tebi vijekom ljeska napitak sreće i bujna života! Tko te oskvrnu blatnim i krvavim rukama? Zašto si puna suza tvojih sinova? Ne smijemo te dalje prepustiti tuđincima. Oj, da mi je od nadvojvode zadobiti cijeli ovaj kraj pa da ga ja sam branim i štitim, da mu čuvam mir i blagostanje, ljepotu i sreću... (Nazor, 1995: 7)

U skladu s takvom zadaćom Nazor mu pripisuje odlike odanosti, vjernosti, poštovanja, čestitosti i ljubavi za narod, dakle atribucije s pozitivne strane ideološke ljestvice. Svaka situacija i okolnost u kojoj se zatekne sveznajućem je pripovjedaču po-vod za isticanje njegova vanjskoga (*Lijepo muško lice i ponosno držanje mladog plemića* (Nazor, 1995: 29)) i ljudskog i moralnog profila, odanosti narodu i narodnim ciljevima. Nacionalno je pri tome izjednačeno s ljudskim, uvijek s moralnim uporištem, u čemu nije teško prepoznati jedan od ideologema ovakve književnosti u kojoj se pripovjedač identificira sa svojim junakom jer s njime dijeli iste/slične svjetonazorske stavove. Može se reći da je Sinković, kao i neki njemu bliski likovi, nositelj pripovjedačeve tendencije i zastupnik ideja koje su ga motivirale na pisanje. Sličnim su atribucijama karakterizirani i drugi likovi iz naroda ili koji s njime osjećaju (župani, posljednji luteranac, fratar...), dok njima nasuprot stoje *protivnici* (Dukić, 1998), Mlečani i njihove sluge koji svoj status pravdaju mučenjima naroda prilikom ubiranja nameta i poreza, skrnavljenjem mladih djevojaka, silovanjima i sl. U njihovu opisu pripovjedač pažljivo bira attribute kojima bi naglasio negativne crte njihova karaktera, za što su mu od koristi i u narodu "zarađene" atribucije, npr. Psoglavac, „barun razbojnik“ kojemu su u oči padale mlade djevojke, prevrtljivci, lažovi i sl. Posve razumljivo, pripovjedačeve simpatije pri tome su na strani likova iz naroda, pa otuda afirmativan odnos i prema njima i prema postupcima kojima se koriste za ostvarenje cilja, koji je uvijek sudbinski nacionalnih razmjera.

Uz muške likove kao nositelje „povijesne“ priče, stoje ženski likovi. I oni su karakterizirani na sličan način i sa sličnim atribucijama. Nasuprot djevojci Margareti koja nesebično skrbi za staru groficu, koja ju je *ljubila kao rođenu kćerku*, koja Ivana spašava iz tamnice i kojom se ženi, grofica/kneginja Klelija u romanu nije jednoznačan lik. Iako vođena ljubavnom strašću, pisac je karakterizira *pametnom ženom* koja bi Ivanu – *mladoj stabljici koja se može lako prelomiti* – mogla pomoći u ostvarenju njegova nauma. S uporištem u tradiciji trivijalnog romana, ona je i fatalna i herojska žena istovremeno, opisana kao *lijepa i živahna žena u kojoj je kipjela mladost još neproživljena, govorila je život glasom punih drhtaja: sad zvonkih i reskih, sad nježnih i bolnih; tužila se na lošu sudbinu, na dosadu i osamu (...) te bi udarila u srebrn smijeh koji joj se točio kroz biserne zube upravo iz dna srca* (Nazor, 1995: 40). Kako bi Ivana vezala uz sebe ona je spremna na sve. U Nazorovu romanu ona prelazi put od hladne grofice do zaljubljene i ljubomorne žene, koja na kraju

doživljava preobraćenje. Naime, u trenutcima kada je Ivanu zaprijetila smrt koju je svojom ljubomorom i prouzročila, ona ga – shvaćajući pogubnost svoga zla – spašava, iskupljuje se, što joj u očima pripovjedača priskrbljuje moralno opravdanje. I kao što Ivana odlikuje ljubav prema zavičaju koja upravlja njegovim postupcima, tako je i njezina ljubav prema Ivanu razlog njezinih postupaka i djelovanja i jedan je od ključnih pokretačkih mehanizama u romanu.

U gradnji romana na djelu su i brojni dinamički motivi i sredstva, od ljubavnih intriga, zapleta, obrata, zamki, otmica, prurušavanja i sl., pa do čestih, više ili manje uspjelih pripovjedačkih komentara i intervencija. U funkciji pripovjedačke zanimljivosti i privlačnosti navedeni motivi nisu uvijek ugrađivani s narativnim opravdanjem i unutarnjom logikom, već često djeluju i suviše i nedostatno motivirano, pa je u njima moguće gledati dug Nazora publici kojoj se obraća. Tendencija i poruka su prilagođavani čitatelju, nauštrb umjetničke vrijednosti i uvjerljivosti, što je i inače jedna od karakteristika ovakvog tipa književnosti u kojoj je i Nazor tražio i nalazio primjereni oblik za svoje poruke.

4.

Nazorov roman *Krvavi dani* svojim se dominantnim odrednicama uklapa u tradiciju hrvatske historiografske fikcije šenoinskoga i pučko-popularnoga tipa. Više inzistirajući na snazi poruke koju želi podastrijeti i njome djelovati na svojega čitatelja, uvijek računajući s njegovim nacionalnim osjećajima - koja su u vremenu pisanja romana bila dovedena u pitanje djelovanjem talijanskoga iredentizma - Nazor je više računao na to što reći, nego kako i kojim sredstvima. Uvjerivši se na putu po istarskim mjestima da je njegov čitatelj uglavnom neobrazovan ili odgojen na tradiciji usmene književnosti i u nju ugrađenih pripovjedačkih rješenja, šenoinska tradicija povijesnoga romana s elementima pučkoga pripovjedačkoga sloga nudila mu se prikladnim medijem za izricanje nacionalnih poruka. Zato ih je i obukao u čitatelju blisko pripovjedačko ruho s mnoštvom stereotipova i rješenja kojima će naći najlakši put do onih kojima su namijenjene. Ideološka je tendencija, protkana zanosnom gestom i mitološkim ruhom slavenske ponesenosti, sputavala Nazorovu pripovjedačku kulturu te zadatostima gušila kreativne pomake i umjetnička nastojanja. Kao rezultat toga je roman koji je tendenciju nadredio ostalim elementima književne slike, pa u književnoj povijesti i nije polučio znatniji odjek. Uz Wenzelidesovu ocjenu da *nije baš umjetničko djelo* (Wenzelides, 1908: 53-54). Nemečova ocjena da je posrijedi *djelce vrlo skromnih literarnih kvaliteta koje djeluje hladno, suhoparno, mjestimice ugušeno naglašenom tendencijom, povijesnom građom i mitološkim aluzijama* (Nemeč, 1998: 289-290) ima snagu književno-povijesnog pravorijeka. Bez obzira što mu je vrijednost samo povijesna, jednako kao i obilnoj lektiri sličnoga predznaka, s kojom dijeli i tematske i vrijednosne odrednice, u njegovoj je tendenciji i predvidljivim prostorima stranica koji se i danas mogu čitati sa zanimanjem.

Literatura

- Barac**, Antun (1918). *Vladimir Nazor* (skica za studiju), Vidici i putovi, sv.III, Zagreb.
- Bratulić**, Josip (1995). *Krvavi dani* Vladimira Nazora, u: Vladimir Nazor, *Krvavi dani*, Bibl. Hrvatski povijesni roman, Zagreb: Školska knjiga.
- Dukić**, Davor (1998). *Figura protivnika u hrvatskoj povijesnoj epici*. Zagreb: HSN.
- Flaker**, Vida (1978). *Vladimir Nazor i europska Moderna*. U: *Hrvatska književnost u europskom kontekstu*. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber.
- Gjurgjan**, Ljiljana Ina (1995). *Mit, nacija i književnost "kraja stoljeća"*. Zagreb: NZMH.
- Gjurgjan**, Ljiljana Ina (2009). *Vladimir Nazor – pjesnik hrvatske moderne*, U: *Nazorovi dani*, (zbornik 2003.-2009.). Postira.
- Kravar**, Zoran (1999). *Izabrane pjesme Vladimira Nazora*. Zagreb: Bibl. Parnas, MH.
- Lasić**, Stanko (1965). Roman Šenoina doba, *Rad JAZU*, knjiga 341, Zagreb.
- Mihanović**, Nedjeljko (1972). Literatura o Vladimiru Nazoru (1898.-1969.). *Croatica*. III. 97. Zagreb.
- Mihanović**, Nedjeljko (1975). *Pjesničko djelo Vladimira Nazora* (monografija). Zagreb: ŠK.
- Mihanović**, Nedjeljko (1989). *Nazorove istarske teme*, u: *Mjera i vrijednost*, Zagreb.
- Nazor**, Vladimir (1995). *Krvavi dani*, (Bibl. Hrvatski povijesni roman). Zagreb: ŠK.
- Paščenko**, Jevgenij (2006). *Lik i djelo Vladimira Nazora kao izraz nacionalnog identiteta*, U: *Nazorovi dani* (zbornik radova), Postira.
- Nemec**, Krešimir (1995). *Povijesni roman u hrvatskoj književnosti*, U: *Tragom tradicije*, MH, Zagreb.
- Nemec**, Krešimir (1998). *Povijest hrvatskog romana II*. Zagreb: Znanje.
- Rados**, Zvezdana (2000). *Nazorova novelistika – od angažirane do intimističke alegorijske proze*, Radovi FF u Zadru (Razdio filoloških znanosti), sv.28/1999., Zadar, str.43-86.
- Rados**, Zvezdana (2000). Istra u Nazorovoj prozi. *Riječ*. sv.1/6. 179-189. Rijeka.
- Rados**, Zvezdana (2003). *Nazorova proza*, u: *Nazorovi dani* (zbornik radova), Postira.
- Šicel**, Miroslav (1978). *Povijest hrvatske književnosti*, knjiga V. Zagreb: Liber-Mladost.
- Vučetić**, Šime (1976). *Vladimir Nazor, čovjek i pisac* (monografija). Zagreb: Mladost.
- Wenzelides**, Arsen (1908). *Vladimir Nazor: Krvavi dani*, "Suvremenik" III/1908. br.1. 53-54.
- Žeželj**, Mirko (1973). *Tragom pjesnika Vladimira Nazora*. Zagreb: Stvarnost

Nazor's Novel *Bloody Days* (*Krvavi dani*) in the Context of Croatian Historiographic Fiction

Summary

In analyses of Vladimir Nazor's literary work, his novels are least mentioned. Written during different periods, the novels thematise the issues that inspired him creatively. The novel *Bloody Days* is connected to Nazor's Istrian period and it, in a way, represents a retort to Italian irredentist aspirations. The novel was written in the tradition of historiographic fiction as set out by Šenoa, along with folk and popular elements which have garnered a remarkable response and reception in Croatian literary practice.

Keywords: Istrian themes, historiography fiction, Šenoa's novels, traditional novel, national didacticism